

ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА УЧЕСТВОТО НА ЈАВНОСТА ВО МАКЕДОНСКОТО СОБРАНИЕ

Краток документ за јавна политика

Илина Мангова

ПРЕПОРАКИ ЗА МАКЕДОНСКОТО СОБРАНИЕ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА УЧЕСТВОТО НА ЈАВНОСТА ВО НЕГОВАТА РАБОТА

Македонското Собрание нуди канали преку кои јавноста може да учествува во неговата работа. Но, суштински важно е учество на јавноста во расправите и дискутирањето на измени во законите и политиките да се прави на инклузивен и отворен начин во собраниските работни тела.

Земајќи ги предвид практиките на некои напредни парламенти во Европа, овој документ за јавна политика препорачува подобрување на постоечките и воведување на нови начини на учество на јавноста во работата на македонското Собрание. На овој начин ќе се зајакне учеството на јавноста во неговата работа, ќе се придонесе кон подобар квалитет на законите и ќе се унапреди демократскиот капацитет и довербата во Собранието.

1. Да се подготват лесно достапни упатства и да се поттикне учеството на јавноста во работата на Собранието – на овој начин граѓанките и засегнатите ќе имаат лесно разбирливи упатства за тоа како да учествуваат во работата на Собранието и ќе бидат поттикнати да бидат поангажирани;

2. Пратеничките треба почесто да контактираат и да се сретнуваат со граѓанките во Собранието, во канцелариите за контакт со граѓанките и на други места во изборните единици – ова ќе ја зголеми свеста на граѓанките за тоа кои се нивните пратенички, ќе ја зајакне врската меѓу граѓанката и соодветната пратеничка, позитивно ќе влијае на одговорноста на пратеничките кон граѓанките, на нивното разбирање и застапување на нивните гледишта. Конечно, тоа ќе придонесе и кон зголемување на довербата кон Собранието, што севкупно ќе ја зголеми довербата кон тоа како се управува со државава;

3. Да се објави отворен повик за наоди за седниците на комисиите, јавните и надзорните расправи и тие да бидат отворени за присуство без правилото „само со покана“ – ова ќе обезбеди отворен канал за истражувања, податоци и анализи од страна на сите засегнати чинителки што ќе биде од корист за Собранието и ќе го подобри квалитетот на законите. Отворени повици за наоди, кои притоа сеопфатно ќе информираат за

конкретните расправи, треба да се објавуваат барем недела или две порано со цел секоја надворешна чинителка да може да подготви и поднесе наоди. Учеството на јавноста на седниците, јавните и надзорните расправи треба да биде отворено за секоја која може да придонесе и не треба да биде ограничено со правилото „само со покана“;

4. Да се воведат правни измени со цел да може да се поднесуваат јавни и е-петиции до македонското Собрание – ова ќе овозможи граѓанките да влијаат на носењето одлуки помеѓу два парламентарни избори и да имаат полесен пристап до Собранието каде што ќе може да се слушне нивниот глас;

5. Да се обезбеди можноста за граѓанките лично да присуствуваат и набљудуваат собраниски седници – ова ќе обезбеди граѓанките од прва рака да ги видат собраниските дебати, демократското носење одлуки и своите пратенички. Посетите на пленарните седници може лесно да се организираат за посетителите по принципот први стигнале – први да влезат и да присуствуваат ограничено време на седниците;

6. Да се организираат структурирани тематски седници помеѓу пратеничките и организациите од граѓанското општество по моделот на седниците на Агората на Европскиот парламент – ова ќе овозможи Собранието да има поголем пристап до истражувањата и анализите на граѓанското општество, да бидат поинформирани за работата на граѓанското општество, да водат дијалог со граѓанското општество и со тоа да придонесат кон зајакнување на демократизацијата на земјата;

7. Да се зајакне споделувањето информации за работата на Собранието преку собраниските профили на социјалните мрежи – на овој начин Собранието ќе ги искористи новите медиуми, ќе го зајакне својот контакт со граѓанките и тие ќе бидат поинформирани за креирањето политики и носењето одлуки;

8. Да се поставуваат снимки од пленарните и комисииските седници на собранискиот Јутјуб канал – ова ќе обезбеди уште еден лесно достапен канал за граѓанките да бидат директно информирани за работата на Собранието и ќе им обезбеди лесен пристап за воч-дог и истражувачки активности.

Белешка на авторката

Изразувањето во македонскиот јазик скоро исклучиво кога зборува за третото лице еднина (или множина), непозната индивидуа, субјект, „вршител“ на функција или професија, истата ја третира во машки род. Иако македонски јазик има машки и женски род на именките и заменките, колку што мене ми е познато, пишаниот и вербалниот израз најчесто прават формулации во машки род или поретко родово неутрално, односно двородови формулации. Па, така медиумите, истражувањата и анализите зборуваат за „граѓанинот“, „министерот“, „претседателот“, „судијата“, „шефот“, а не за „граѓанката“, „министерката“, „претседателката“, „судијката“, „шефицата“. Ваквата пракса и традиција несвесно создава перцепција на лица од машки пол, наместо подеднаква можност за лица од женски или машки пол да бидат перцепирани на вакви или слични позиции.

Оваа суптилна и неприметлива родова дискриминација на изразениот македонски јазик на говорителите на јазикот несвесно им наметнува машки родов светоглед. Последователно, машкиот родов светоглед на јазикот влијае на идентификацијата или неидентификацијата на

припадниците на различните родови со нивната улога и функција во јавната сфера или јавните позиции.

Овој документ за јавна политика ја прекинува оваа родова традиција на јазикот и непознатото лице го третира исклучиво во женски род. Ваквиот пристап, исто така увиден во англискиот јазик, веќе подолги години се применува во академското изразување на англиски јазик. Се надевам дека овој документ на јавна политика ќе поттикне ваквиот пристап се повеќе да се применува и во македонскиот пишан збор.

Со почит,

Илина Мангова

СОДРЖИНА

I.	Модели и практики за учество на јавноста во работата на македонското Собрание	4
	4	
I.1	Контакти меѓу граѓанките и пратеничките	4
I.2	Учество во седници на комисиите	6
I.3	Јавна дискусија	6
I.4	Надзорни расправи	7
I.5	Јавна расправа	7
I.6	Пасивно вклучување на јавноста	8
	I.6.1 Собраниски телевизиски канал	8
	I.6.2 Јутјуб канал	9
	I.6.3 Присуствување на пленарна седница и Отворен ден за посета на граѓанките	9
	I.6.4 Комуникација со јавноста преку социјални медиуми – Фејсбук и Твитер	9
	I.6.5 Собраниски Е-весник	9
II.	Други модели на учество – практики на други парламенти во Европа	10
	10	
II.1	Контактирање со пратеничките	10
II.2	Јавни петиции – Дом на комуни на Обединетото Кралство	10
II.3	Е-петиции – Дом на комуни на Обединетото Кралство	11
II.4	Граѓанска Агора: поврзување на европскиот парламент со европското граѓанско општество	12
II.5	Отворен повик за наоди	13
II.6	Посети и набљудување на Парламентот	13
III.	Заклучоци	13
IV.	Препораки за македонското Собрание за подобрување на учеството на јавноста во неговата работа	14

ВОВЕД

Собранието на Република Македонија врши три клучни функции: донесува закони, ја надгледува работата на извршната власт и ги претставува граѓанките. На парламентарните избори, граѓанките избираат пратенички кои нив ги претставуваат во однос на прашања од уставно значење, во вршење надзор на владините институции и при донесување закони за време на својот мандат. Сепак, правото и можноста за граѓанките да бидат претставувани, да учествуваат и влијаат врз донесувањето одлуки и врз работата на Собранието не завршува на денот на изборите. Демократијата подразбира и им нуди на граѓанките бројни начини за да учествуваат и влијаат во донесувањето закони, креирањето јавни политики и во работата на нивните избрани претставнички во времето меѓу два избора. **Официјалните и неофицијалните начини за граѓанките, со својот индивидуален капацитет или преку граѓанските организации, да бараат пратеничките да делуваат во рамките на својот мандат, може да се дефинира како учество на јавноста во работата на Парламентот.**

Овој документот за јавна политика ги мапира тековните можности за учество на јавноста во македонското Собрание и презентира наоди како тие се практикуваат. **Под јавност се подразбира секоја граѓанка, граѓанско здружение или друга засегната странка која не е пратенчка, ниту работи во Собранието. Под Собрание се подразбира пратеничките кои делуваат поединечно или како колективно тело на пленарни седници или на седници на работните тела.** Понатаму, овој документ за јавна политика претставува други успешни модели за учество на јавноста кои се практикуваат во парламентарните во европските земји, најмногу во Домот на комуните на Обединетото кралство и во Европскиот

парламент. Овој документ за јавна политика препорачува и во Македонија да се воведат овие начини за учество на јавноста во работата на Собранието. На тој начин македонското Собрание би обезбедило поголем пристап на граѓанките во донесувањето одлуки, би ја зголемило својата претставничка улога и би ја демократизирало својата работа, креирањето на закони и политики.

I. МОДЕЛИ И ПРАКТИКИ ЗА УЧЕСТВО НА ЈАВНОСТА ВО РАБОТАТА НА МАКЕДОНСКОТО СОБРАНИЕ

Овој дел претставува модели и податоци кои се достапни за сегашните практики на учество на јавноста во работата на македонското Собрание.

I.1 КОНТАКТИ МЕЃУ ГРАЃАНКИТЕ И ПРАТЕНИЧКИТЕ

Македонските граѓанки имаат неколку можности како да влијаат на работата на Собранието. Како дел од нејзините должности како пратеничка, пратеничката меѓу другото има обврска да има „контакти со граѓаните, контакти и консултации со невладини организации, контакти, соработка и консултации со Синдикатот и со здруженија на граѓани”.¹ Овие контакти може да се воспостават и да се одржуваат во рамките на Собранието или во Канцеларијата за контакт со граѓаните во нејзината изборна единица, која треба да ја обезбеди општината. Веб

---

¹ Закон за Собрание на Република Македонија. Службен весник на Република Македонија, бр.104/2009

страницата на македонското Собрание содржи мапа со сите канцеларии за контакт со граѓанките низ земјата, каде што граѓанките може да пронајдат каде се наоѓа таа канцеларијата во нивната општина, кои пратенички од која политичка партија може да се најдат преку таа канцеларија, кое е нивното работно време и на кој телефонски број може да се добие канцеларијата.²

Понатаму, секој петок е назначен за ден кој пратеничките треба да им го посветат на контакти со граѓанките и гласачите во својата изборна единица. Оттука, со исклучок на итни случаи, генерално Собранието и работните тела не држат седници или други активности на овој ден. Ресурсите за оваа цел се обезбедени од буџетот на Собранието.

На веб страницата на Собранието исто така се наоѓаат **електронските адреси и телефонски броеви на повеќето пратенички**, меѓутоа нема контакт детали за сите пратенички групи, ниту пак поединечно за пратеничките.³ „Прашај го пратеникот“⁴ значи дека заинтересираната странка може да го напише своето прашање и порака во формуларот за контакт на веб страницата. За време на собранискиот состав 2011-2014, таму можеа да се најдат електронски адреси на сите пратенички, што не е случај со пратеничките избрани во 2014. Освен тоа, Собранието има назначено контакт лице за комуникација со граѓанки кои

² Собрание на Република Македонија, Канцеларии за контакт со граѓаните, достапно на: <http://www.sobranie.mk/kancelarii-za-kontakt-so-graganite-map.nspix>

³ Собрание на Република Македонија, Контакти – пратенички групи, достапно на: <http://www.sobranie.mk/pratenicki-grupi.nspix>

⁴ Собрание на Република Македонија, Прашај го пратеникот, достапно на <http://www.sobranie.mk/prashaj-go-pratenikot.nspix>

имаат некаков вид и степен на попреченост.⁵

Меѓутоа, анкета спроведена од Меѓународниот републикански институт во јуни 2015 утврдува дека само 6% од граѓанките велат дека биле контактирани од пратеничка во последните 12 месеци.⁶ Малку поголем број граѓанки, 9% изјавиле дека биле контактирани од пратеничка. Меѓу оние кои контактирале со пратеничка, 3% го оствариле контактот преку лична пријателка на неутрално место, 2% по телефон, 2% во канцеларијата за контакт со граѓанки, и само 1% во канцеларијата во Собранието, преку канцеларијата на Собранието или преку вработена во Канцеларијата за контакт со граѓаните низ земјата.⁷ Истовремено, друга анкета спроведена од Институтот за демократија „Социетас цивилис“ – Скопје (ИДСЦС) во мај и јуни 2015⁸ наоѓа дека една третина од испитаничките/испитаниците имаат впечаток дека пратеничките им се достапни, а поголем процент, 49%, имаат впечаток дека Собранието не е отворено за јавноста, додека пак 41% го мислат спротивното. Конечно, најзначајниот начин на кој граѓанките мислат дека пратеничките ќе бидат поефикасни во вршењето на својата работа е да комуницираат почесто со граѓанките и

⁵ Собрание на Република Македонија, Контакт лица, достапно на:

<http://www.sobranie.mk/kontakt-lica.nspix>

⁶ Анкета на јавното мислење во Македонија. Меѓународен републикански институт, јуни 2015, достапно на: http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/2015-07-13_survey_of_macedonian_public_opinion_june_6-15_2015.pdf

⁷ Ibid.

⁸ Јавното мислење за работата на Собранието. Институт за демократија „Социетас цивилис“ – Скопје, јуни 2015, достапно на: http://idsccs.org.mk/images/parliament-watchdog/Sobranieto_pod_lupa-Vtora_terenska_anketa_za_rabotata_na_Sobranieto.pdf

невладините организации. Ова е најчестиот одговор (41%) од 6 понудени одговори на прашањето како пратеничките може поефикасно да ја вршат својата работа.⁹

Граѓанинот може да предлага носење на нови закони преку овластени предлагачи – пратеник, Владата и минимум 10.000 гласачи (0,45% од населението во Македонија).¹⁰ Граѓанката може да го стори ова индивидуално, во група или преку здружение на граѓанки. Ако граѓанка или група на граѓанки успеат да убедат пратеничка или група на пратенички да предложат закон во нивно име, потоа, понатаму во процесот еден пратеник или пратеничка од таа група станува претставничка на тој/таа што го дал/а предлогот.

Меѓутоа, и покрај уствната можност, една од погоренаведените анкенти истражувања откри дека само една четвртина од населението (26%)¹¹ вели дека знае како да покрене иницијатива за нов закон или амандман до овластен предлагач, што значи дека во најголем дел не се информирани за своите права и можности како да влијаат во донесувањето одлуки на овој начин.

---

⁹ Анкета на јавното мислење во Македонија. Меѓународен републикански институт, јули 2015, достапно на: http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/2015-07-13_survey_of_macedonian_public_opinion_june_6-15_2015.pdf

¹⁰ Устав на Република Македонија. Собрание на Република Македонија, достапно на: <http://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia.nsp>

¹¹ Јавното мислење за работата на Собранието. Институт за демократија „Социетас цивилис“ – Скопје, јуни 2015, достапно на: http://idsccs.org.mk/images/parliament-watchdog/Sobranieto_pod_lupa-Vtora_terenska_anketa_za_rabotata_na_Sobraniet_o.pdf

I.2. УЧЕСТВО ВО СЕДНИЦИ НА КОМИСИИТЕ

Во македонското Собрание работат 21 комисија и тие може да ја вклучат јавноста во своите редовни седници или во надзорните и јавните расправи.

Работните тела на Собранието може да поканат релевантни чинители како експерти и претставници на научни институции, јавни институции, граѓанското општество, локалната самоуправа или други организации за да го искажат својот став за прашањата кои се дискутираат во комисијата. **Граѓанско здружение може да иницира дискусија во работните тела на Собранието, но граѓанка не може.**¹² Доколку граѓанка сака да покрене одредено прашање во работно тело, таа мора да го стори тоа преку граѓанско здружение, што ја ограничува можноста на граѓанките да учествуваат во креирањето политики и да бидат активно вклучени во политиката со својот индивидуален граѓански капацитет.

Додека овој вид на учество на јавноста може да се одвива на редовни седници на комисиите или на јавни или надзорни расправи организирани од комисиите, нема насоки како граѓанските здруженија да иницираат ваква расправа. Ова остава простор за несигурност како вакви иницијативи би биле третирани од комисиите и можноста за неуниформиран пристап кон овој тип на иницијативи од страна на претседавачите на комисиите.

I.3. ЈАВНА ДИСКУСИЈА

Најинклузивниот и најотворениот начин за учество на јавноста во работата на Собранието во подготовка на одреден закон е преку јавна дискусија. „За предлогот на закон, кој е од поширок

---

¹² Деловник на Собранието на Република Македонија, пречистен текст. Собрание на Република Македонија, достапно на <http://www.sobranie.mk/delovnik-na-sobranieto-na-republika-makedonija-precisten-tekst.nsp>

интерес, Собранието по општата расправа, може да одлучи по тој закон да се спроведе јавна дискусија и да определи матично работно тело што ќе ја организира јавната дискусија.”¹³ Работното тело е должно да гледа предлогот на законот да биде објавен и достапен, меѓудругото, до граѓанките, граѓанските здруженија и други заинтересирани страни. Текстот на предлогот на законот се објавува во дневните печатени медиуми заедно со повикот за поднесување предлози и ставови. **Секоја граѓанка, граѓанско здружение или друга претставничка може да учествува во јавната дискусија.** Работното тело ги собира и синтетизира предлозите и ставовите искажани на јавната дискусија и е задолжено да подготви извештај за истите. Потоа, извештајот се поднесува во Собранието во фазата на второ читање.

Веб страницата на Собранието информирала за јавна дискусија само за 5 предлози на закони во периодот меѓу 2008 и 2015, а во тој период Собранието работело на 3 398 закони.¹⁴ Ова е многу

¹³ Деловник на Собранието на Република Македонија, пречистен текст. Собрание на Република Македонија, достапно на <http://www.sobranie.mk/delovnik-na-sobranieto-na-republika-makedonija-precisten-tekst.nspj>

¹⁴ Собрание на Република Македонија, Јавни дискусии, достапно на: <http://www.sobranie.mk/javni-diskusii.nspj>; *Годишен извештај за работата на Собранието на Република Македонија во периодот од 10.05/2014 – 31.10/2014.* Собрание на Република Македонија, достапно на: <http://www.sobranie.mk/javni-diskusii.nspj>; <http://www.sobranie.mk/content/izvestai/2011-2014/IZVESTAJ%202014%2010.05%20-%2031.12.2014.pdf>; *Извештај за работата на седмиот собраниски состав на Собранието на Република Македонија во периодот од 25.06.2011 – 05.03.2014,* достапно на: <http://www.sobranie.mk/content/izvestai/2011-2014/Mandaten%20izvestaj%207%20osostav%202011-2014.pdf>; *Извештај за работата на шестиот собраниски состав на Собранието на Република Македонија во периодот од 21.06.2008 – 14.05.2011,* достапно на: <http://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/MANDATENIZVESTAJ%206regiran.pdf>

малку и покажува ниско ниво на вклучување на пошироката јавност во креирањето политики и носењето одлуки.

I.4. НАДЗОРНИ РАСПРАВИ

Надзорните расправи имаат за цел на комисијата да ѝ обезбедат информации и стручно мислење во рамките на нејзината работа и во врска со имплементацијата на јавните политики од страна на Владата или другите тела на управата. Освен владините претставници, комисијата, исто така, може да покани други лица за да презентираат наоди за прашањата за кои се дискутира. Надзорните расправи се ограничени на тие лица кои се поканети. Собранието информира за надзорните расправи преку својата веб страница и собранискиот ТВ канал. Од 2008 година, во период од 7 години, биле организирани вкупно 10 надзорни расправи Пет биле организирани во периодот на собранискиот состав од 2008-2011 и пет во периодот од 2011-2014, а ниедна во 2014 година.¹⁵

I.5. ЈАВНА РАСПРАВА

Јавна расправа е јавна седница на комисијата каде комисијата собира наоди, анализи и други видови информации од надворешни чинители и така ја покрева важноста на одредено прашање, се застапува за нова или подобрување на некоја јавна политика. Меѓутоа, иако се практикува од некои комисии, јавната расправа не е регулирана со Законот за Собрание, ниту со Деловникот на Собранието. Во пракса, организирањето на јавните расправи зависи од добрата волја на претседателките на комисиите.

Во периодот меѓу 2008 и 2014 година во различни собраниски состави биле организирани вкупно 55 јавни расправи од 12 собраниски комисии. Додека дел од комисиите биле многу активни во

¹⁵ Ибид.

организирањето јавни расправи, 8 од комисиите не организирале ниту една јавна расправа. Поточно, во 2014 година, 10 јавни расправи биле организирани од 5 комисији.¹⁶ Во мандатот од 2011-2014 година, 31 јавна расправа била организирана од 9 комисији, од кои 11 биле организирани од Комисијата за еднакви можности на жените и мажите водена од Лилјана Поповска.¹⁷ Во собранискиот состав од 2008 до 2011 година, 14 јавни расправи биле организирани од 7 комисији.¹⁸ Во пракса, повеќето јавни расправи биле ограничени на оние кои биле поканети на седницата, што значи дека не се целосно јавни и инклузивни. Од друга страна, некои комисији, како Комисијата за еднакви можности на жените и мажите, јавно ги објавувала своите јавни расправи и тие биле отворени за секоја граѓанка или друга чинителка заинтересирана да учествува.

Овие податоци покажуваат дека повеќето претседателки на комисији не ја препознале потребата за организирање јавни расправи како начин за зајакнување на нивниот допир со знаење и информации надвор од Собранието и не ја препознале потребата од зголемување на

важноста на јавноста во донесувањето одлуки.

I.6. ПАСИВНО ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЈАВНОСТА

Споделување информации во врска со Собранието е важно за граѓанките да се запознаат со неговата работа, како функционира, како дебатира за закони и како носи закони. Информираниите граѓанки се неопходен предуслов за демократија и секаков вид на граѓанска партиципативност. Затоа, секаков вид на информирање на јавноста за работата на Собранието, дури и кога не вклучува партиципативност е круцијално за обезбедување основа за потенцијална партиципативност во носењето одлуки. Во овој дел се претставени модели преку кои македонската јавност може да биде информирана за работата на Собранието директно од страна на Собранието.

I.6.1 СОБРАНИСКИ

ТЕЛЕВИЗИСКИ КАНАЛ

Граѓанките можат да ја гледаат секоја собраниска пленарна седница на собранискиот телевизиски канал. Истото важи и за седниците на комисиите, советите и други собраниски тела. Собранискиот ТВ канал е загарантиран со Законот за Собрание како канал кој „ги информира и образува граѓаните за политичкиот живот, преку парламентарни, образовни и граѓански програми.“¹⁹ Понатаму, се прокламира дека ТВ каналот треба да емитува програми кои што ќе придонесуваат за социјална и меѓуетничка кохезија, ќе се бори против дискриминација и ќе ја одразува општествената разновидност. Слично на тоа, треба да обезбеди политичка еднаквост и еднаква

¹⁶ *Годишен извештај за работата на Собранието на Република Македонија во периодот од 10.05/2014 – 31.10/2014.* Собрание на Република Македонија, достапно на:

<http://www.sobranie.mk/content/izvestai/2011-2014/IZVESTAJ%202014%2010.05%20-%2031.12.2014.pdf>

¹⁷ *Извештај за работата на седмиот собраниски состав на Собранието на Република Македонија во периодот од 25.06.2011 – 05.03.2014.* Собрание на Република Македонија, достапно на:

<http://www.sobranie.mk/content/izvestai/2011-2014/Mandaten%20izvestaj%207%20sostav%202011-2014.pdf>

¹⁸ *Извештај за работата на шестиот собраниски состав на Собранието на Република Македонија во периодот од 21.06.2008 – 14.05/2011.* Собрание на Република Македонија, достапно на:

<http://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/MANDATENIZVESTAJ%206%20sostav%202008-2011.pdf>

¹⁹ *Закон за Собрание на Република Македонија.* Службен весник на Република Македонија, бр.104/2009

застапеност на јазиците во своите програми. Собранискиот канал се финансира од Собранието и го води Собраниски совет кој се состои од пратенички од владејачките и опозициските партии.

1.6.2. ЈУТЈУБ КАНАЛ

Македонското собрание, исто така, има и официјален Јутјуб канал. Меѓутоа, иако сите пленарни и комисијски седници се снимаат, тие не се емитуваат на Јутјуб каналот. Само седум видеа во врска со Собранието се споделени на овој канал.²⁰

1.6.3. ПРИСУСТВУВАЊЕ НА ПЛЕНАРНА СЕДНИЦА И ОТВОРЕН ДЕН ЗА ПОСЕТА НА ГРАЃАНКИТЕ

Граѓанка може да присуствува и набљудува седница на Собранието и неговите работни тела од галериите во собранискиот амфитеатар,²¹ меѓутоа ова е регулирано со внатрешните процедури на Собранието што не се јавен документ. Од сите достапни информации, нема податок дека граѓанки набљудувале собраниски седници внатре во Собранието.

Во април 2015 македонското Собрание ја реинституционализира практиката на Отворени денови за посета од страна на граѓанки што се одржува секој последен петок од месецот. Оваа практика најпрво беше воведена од претседателот на Собранието Љупчо Јорданоски во 2005 година,²² но потоа беше прекината од следниот собраниски

²⁰ Бројките се валидни до 10 окт 2015.

Собранискиот Јутјуб канал може да се најде на следниот линк:

<https://www.youtube.com/channel/UCD5qpVeg-yNv4Xu4b3EuKfw/videos>

²¹ Деловник на Собранието на Република Македонија, пречистен текст. Собрание на Република Македонија, достапно на <http://www.sobranie.mk/delovnik-na-sobranieto-na-republika-makedonija-precisten-tekst.nsp>

²² Вест, Повелете во нашиот дом, 5.10.2005 <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=96767&idg=5&idb=1459&rubrika=Makedonija>

претседател Љубиша Георгиевски.²³ Сегашниот собраниски претседател Трајко Вељаноски ги врати во пракса Отворените денови на Собранието. Во периодот од април до октомври 2015, по реновирањето на зградата на Собранието, имало 1 182 посетители. Меѓутоа, на овие посети граѓанките се запознаваат само со архитектурата на собраниската зграда и просториите каде нивните претставници работат и донесуваат закони и сè уште не можат лично да присуствуваат на пленарни седници.

1.6.4. КОМУНИКАЦИЈА СО ЈАВНОСТА ПРЕКУ СОЦИЈАЛНИ МЕДИУМИ – ФЕЈСБУК И ТВИТЕР

Македонското Собрание има свој Фејбук и Твитер профил каде ги објавува седниците и информации за седниците. Овие два профила не се сосема синхронизирани и Твитер профилот, twitter.com/SobranieMK со 101 следбеник,²⁴ е поактивен. Фејсбук профилот www.facebook.com/SobranieRM има повеќе следбеници, 2 534, меѓутоа, објавува помалку известувања отколку Твитер профилот. Обата профила на социјалните медиуми нудат основни информации и не споделуваат подетални информации за Собранието, неговата структура, кои се пратеничките, говорите на седниците, подетални информации за амандманите, аргументи покренати на дискусиите, ниту други подетални информации.

1.6.5. СОБРАНИСКИ Е-ВЕСНИК

Секое лице кое сака да се информира за агендата на Собранието може да се пријави за добивање

²³ Утрински весник, Спикерот Георгиевски го затвори Собранието за граѓаните, 25.04.2007 <http://vesnik.mk/?ItemID=201E1DA906CAAA4687E2CE7C2CCB6212&commentID=25513&pLikeVote=0>

²⁴ Бројката на следбеници на Фејсбук и Твитер датира од 10 октомври 2015.

собраниски Е-весник.²⁵ Собранискиот Е-весник информира за агендата на Собранието, за пленарните и комисиските седници, како и за важни активности на Собранието и пратеничките.

II. ДРУГИ МОДЕЛИ НА УЧЕСТВО – ПРАКТИКИ НА ДРУГИ ПАРЛАМЕНТИ ВО ЕВРОПА

II.1. КОНТАКТИРАЊЕ СО ПРАТЕНИЧКИТЕ

Неколку европски парламенти јавно, на своите веб страници, ги објавуваат електронските адреси на пратеничките што им овозможува на граѓанките лесно да контактираат со нив. Ова е случај со парламентот на Словачка, Обединетото Кралство, Холандија, Данска, Шведска и Шпанија, како и некои други. Пратеничките на Обединетото Кралство, исто така, го објавуваат телефонскиот број на својата канцеларија, додека пак, некои пратенички од Данска го објавуваат и својот мобилен телефон. Други парламенти, како германскиот Бундестаг, обезбедуваат контакт на граѓанките со пратеничките преку онлајн формулар за контакт.

II.2. ЈАВНИ ПЕТИЦИИ – ДОМ НА КОМУНИ НА ОБЕДИНЕТОТО КРАЛСТВО

Жителите на Обединетото Кралство можат да поднесат барање до Домот на комуни на Обединетото Кралство преку

²⁵ Пријава за добивање на собранискиот Е-весник се наоѓа на следниов линк: <http://www.sobranie.mk/newsletter.nspix>

јавна (книжна) петиција.²⁶ Има голем опсег на прашања за тоа што може да се бара преку петиција. Неопходно е во петицијата јасно да е напишано прашањето кое ги засега граѓанките и за кое бараат Домот на комуни да постапи или да побара од Владата да постапи. Јавна петиција може да поднесе една граѓанка и тоа често се случува.²⁷

Штом ќе се поднесе, јавната петиција може да биде претставена пред Домот на комуни формално или неформално само од страна на пратеничките, меѓутоа тие не се обврзани да го сторат тоа. Формалното претставување значи дека пратеничката ја претставува петицијата лично, соопштува кој и колку лица ја поднесуваат петицијата, што се бара и потоа го чита текстот на петицијата. Како што налага процедурата, потоа, пратеничката треба да ја стави петицијата на Маса, потоа службеничката го прочитува насловот на петицијата и на крај, пратеничката ја става петицијата во папката за петиции и така се смета дека петицијата е поднесена. Потребни се да бидат исполнети неколку критериуми за една пратеничка да претстави петиција во Домот на комуни. Најпрво, да биде адресирана до Домот на комуни, јасно да пишува како бара Домот на комуни да постапи или што очекува од Домот на комуни да побара од Владата.

Секоја поднесена петиција се објавува во официјалните извештаи и службениот весник на Парламентот и потоа се поднесува до Одделот во Владата надлежен за постапување по петиции и да одговори во просек во рок од два месеца.

²⁶ Дом на комуни, Обединето Кралство, Јавни (книжни) петиции, достапно на: <http://www.parliament.uk/get-involved/have-your-say/petitions/paper-petitions/>

²⁷ Домот на комуни, Обединето Кралство, Канцеларија за информации на Домот на комуни, Јавни петиции, достапно на: <http://www.parliament.uk/documents/commons-information-office/Po7.pdf>

Комисијата за петиции може, исто така, да препорача дополнителни постапки за одредени петиции.

Веб страницата на Домот на комуни на Обединетото Кралство дава детално упатство како да се подготви петиција. Освен тоа, доколку на граѓанките им треба помош во составувањето на петицијата, има достапна службеничка за јавни петиции која се назначува да им помага во составувањето, а чии контакт детали, исто така, се достапни на веб страницата.²⁸

II.3. Е-ПЕТИЦИИ – ДОМ НА КОМУНИ НА ОБЕДИНЕТОТО КРАЛСТВО

Британските граѓанки и жителки на Обединетото Кралство може да иницираат онлајн петиција за да побараат измена на закон или владина политика.²⁹ Ако и кога една онлајн петиција ќе собере 10.000 потписи (0,015% од британското

"Јавноста веќе има многу можности за нејзиниот глас да биде слушнат во Парламентот, а овој нов систем на е-петиции може да ѝ даде мегафон." пратеник сер Џорџ Јанг, Дом на комуни на Обединетото Кралство

население), Владата одговара на петицијата, а ако и кога ќе собере 100.000 потписи (0,15% од британското население), петицијата се зема предвид во расправа во Парламентот. Ова се прави преку официјална веб страница petition.parliament.uk. Кога ќе се

²⁸ Петиција со најголема јавна поддршка во Обединетото Кралство со 4,5 милиони потписи е Петицијата за спорот во примарното здравство со која Синдикатот бараше и постигна повисоки плати и подобри услови за работа за вработените во примарното здравство.

²⁹ Влада и Парламент на Обединетото Кралство, Петиции – <https://petition.parliament.uk/>

започне со петицијата, потребно е да добие првична поддршка од пет лица и доколку петицијата ги исполни неопходните стандарди, ќе биде објавена онлајн, а подносителката ќе биде известна како да постапува понатаму. Комисијата за петиции се состои од 11 пратенички од владејачките и опозициските партии и е одговорна за разгледување и обработка на поднесените петиции, така што петициите се разгледуваат на високо политичко ниво.

Онлајн петициите се отворени за потпишување 6 месеци. Комисијата за петиции, исто така, има авторитет да ја притисне Владата или Парламентот да постапат врз основа на прашањата покренати во петицијата. Во случај кога за одредено прашање неодамна се дискутирало во Парламентот или е на агенда за расправа, петицијата нема да биде поставена за расправа како засебно прашање. Покрај тоа, пратеничките, имаат можност да отворат расправа за петиција пред таа да собере 100.000 потписи. **Комисијата за петиции понекогаш ги поканува подносителките на петиција на дискусија со пратеничките или владините министерки или да претстават наоди во корист на нивната петиција пред избрана комисија.** Оваа комисија може да ја прошири консултацијата со обраќање до организации или поединци за да се советува за прашањето покренато во петицијата.

Не секоја започната петиција ќе биде објавена онлајн. За една петиција да биде објавена, треба да исполни неколку стандарди: мора да биде јасно што се бара; мора да бара нешто што е во надлежност на Владата или Парламентот; мора да се работи за јавно, а не лично прашање; не смее да биде доверливо прашање; да има почит; да не навредува, да не провоцира, да не биде екстремистичка и да не наведува погрешно, да не рекламира, ниту се шегува со одредено прашање; не може да се однесува на партиската политика и

мора да исполнува неколку други критериуми посебни за земјата. Доколку се одбие петицијата, Комисијата за петиции ќе ја извести подносителката за причините зошто е тоа така и ќе понуди совет како на друг начин да се покрене тоа прашање. Сепак, освен во случај кога одбиените петиции се незаконски, нивните текстови се објавуваат на веб страницата за петиции.

Целото упатство за поднесување петиција е објавено на веб страницата за петиции. Секако, сите заинтересирани поединци може да постават детални прашања преку е-пошта, телефон или преку текстуален телефон за лицата со попреченост на слухот. До 11 октомври 2015, биле поднесени 2 055 е-петиции до официјалната веб страница за петиции. До овој датум, 1 295 од овие петиции се сè уште отворени, ни една не е затворена, 760 биле одбиени, 30 добиле одговор од Владата, 19 чекаат одговор од Владата, 4 чекаат расправа во Парламентот, а за една веќе се расправало во Парламентот.

Е-петициите првично беа воведени од Лабуристичката влада во 2006 година, меѓутоа, веб страницата беше затворена пред парламентарните избори во 2010 година. Сегашната веб страница за е-петиции ја воведо Конзервативната влада во 2011 година како исполнување на нивната изборна програма со цел да ја направи Владата потранспарентна и попристапна до граѓаните. По повод промовирањето на веб страницата, лидерот на Конзервативците во Домот на комуните, пратеникот сер Џорџ Јанг изјавил дека отворањето на веб страницата „претставува уште еден чекор кон попристапен и потранспарентен Парламент.“³⁰

I. ³⁰ Вести на Би Би Си, ПРАТЕНИЦИТЕ ДЕБАТИРААТ ЗА БАРАЊАТА НА ЈАВНА ПЕТИЦИЈА 29 ЈУЛИ 2011, ДОСТАПНО НА: [HTTP://WWW.BBC.COM/NEWS/UK-POLITICS-14326218](http://www.bbc.com/news/uk-politics-14326218)

II.4. ГРАЃАНСКА АГОРА: ПОВРЗУВАЊЕ НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ СО ЕВРОПСКОТО ГРАЃАНСКО ОПШТЕСТВО

Граѓанскиот Агора³¹ е структуриран механизам со кој се поврзуваат европското граѓанско општество со Европскиот парламент (ЕП) во однос на најважните прашања кои се на агендата на ЕП и кои ги засегаат граѓаните. Агората е форум во кој 500 претставнички од европските граѓански организации (ГО) се поканети да дискутираат за одредено прашање. Петстотините претставнички на ГО се избираат од страна на парламентарните комисии. Секоја дискусија на Агората е модерирана од две модераторки, една пратеничка од Европскиот парламент (европарламентарка) или од друга ЕУ институција и една од ГО.

Една ГО може да има само една претставничка на Агората. Конференцијата на претседатели (која се состои од претседателите на ЕП и од претседавачите на политичките групи) ги одредуваат темите и времето за дискусија. На Агората, која трае два дена, ѝ претходат подготовки на нацрт документи. Избраните претставнички на ГО, две или три по работилница, се должни да подготват документ за дискусија пред состанокот, но и другите претставнички на ГО се должни да обезбедат документи за дискусија преку вебсајтот на Агората. По Агората, известувачите подготвуваат извештаи во кои треба да ги претстават можностите кои биле предложени на секоја од дискусиите на работилниците.

Седниците на Агората се институционализирани во Европскиот парламент од ноември 2007 кога се одржала првата Агора на тема „Иднината на Европа“. Со овој механизам, ЕУ отиде многу понапред од претходните ад хок советувања со граѓанското општество и

³¹ Европски парламент, Агора <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/20150201PVL00041/Agora>

обезбеди комбинација на „директна“ и „претставничка“ демократија и со тоа подлабоко придонесува за легитимитетот на избраните претставнички на европските граѓанки.

II.5. ОТВОРЕН ПОВИК ЗА НАОДИ

Парламентот на Обединетото Кралство бара наоди, особено како помош во неговата контролна функција во испитувањето на работата на Владата.³² Избрана комисија од Владата објавува јавно барање за заинтересираните страни да поднесат наоди за конкретно прашање, а исто така може да покани релевантни чинители да поднесат наоди. Во повеќето случаи, поднесените аргументи, исто така, се објавуваат на веб страницата на комисијата. Покрај тоа, комисијата прифаќа и усни наоди што се случува јавно.

II.6. ПОСЕТИ И НАБЉУДУВАЊЕ НА ПАРЛАМЕНТОТ

Некои европски парламенти се отворени секој работен ден и граѓанките може да ги гледаат пленарни седници од галеријата на Парламентот. Ова е возможно во парламентите во Словачка, Обединетото Кралство, Холандија, Шпанија, Германија, Словенија и други земји. Ова овозможува поголем број лица да го посетат парламентот. За илустрација, германскиот Бундестаг забележува дека бил посетен од 39 милиони луѓе откако е пренесен од Бон во Берлин.³³

III. ЗАКЛУЧОЦИ

Македонското Собрание нуди добри канали преку кои јавноста може да

³² Дом на комуни, Обединетото Кралство, Испитувања на комисији: Отворен повик за наоди, достапно на: <http://www.parliament.uk/business/committees/inquiries-a-z/current-calls-for-evidence/>

³³ Германски Бундестаг, Посетители, достапно на: http://www.bundestag.de/htdocs_e/visits

учествува во неговата работа. Заинтересираните можат да побараат да учествуваат на седница на комисија, јавна расправа или надзорна расправа, иако ова не е јасно дефинирано, објавено, ниту поттикнато. Податоците од последните 7 години покажуваат дека иако зачестеноста на јавните расправи се зголемила во текот на собраниските состави од 2008 наваму, поголемиот дел пратенички не се осврнале кон релевантната јавност за таа да придонесе во собраниската дискусија. Учеството на јавноста на овој начин обезбедува наоди, анализи, податоци и други информации кои можат да го подобрат квалитетот на законите и работењето на пратеничките. Затоа е суштински важно ова учество на јавноста во расправите и дискутирањето на измени во законите и политиките да се прави на инклузивен и отворен начин во собраниските работни тела.

Слично на ова, иако пратеничките имаат доволно средства, како можноста да се сретнат со граѓанките во просториите на Собранието, во канцелариите за контакт со граѓанките и назначен ден за средба со граѓанките во изборната единица, истражувањата покажуваат дека само мал дел граѓанките воспоставиле контакт со пратеничка.

Пошироката јавност може директно да се информира за собраниските седници преку собранискиот канал, социјалните медиуми, Е-весникот. Од друга страна, Собранието не го искористува својот Јутјуб канал каде може да ги објавува снимките од седниците.

Некои европски парламенти имаат воспоставено успешни механизми за вклучување на јавноста во својата работа. Земајќи ги предвид, овој документ за јавна политика препорачува подобрување на постоечките и воведување на нови начини на учество на јавноста во работата на македонското Собрание со цел зајакнување на учеството на јавноста во

неговата работа, со цел придонес кон подобар квалитет на законите и на тој начин зајакнување на демократскиот капацитет и доверба во Собранието.

IV. ПРЕПОРАКИ ЗА МАКЕДОНСКОТО СОБРАНИЕ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА УЧЕСТВОТО НА ЈАВНОСТА ВО НЕГОВАТА РАБОТА

IV.1. Да се подготват лесно достапни упатства и да се поттикне учеството на јавноста во работата на Собранието – на овој начин граѓанките и засегнатите ќе имаат лесно разбирливи упатства за тоа како да учествуваат во работата на Собранието и ќе бидат поттикнати да бидат поангажирани;

IV.2. Пратеничките треба почесто да контактираат и да се сретнуваат со граѓанките во Собранието, во канцелариите за контакт со граѓанките и на други места во изборните единици – ова ќе ја зголеми свеста на граѓанките за тоа кои се нивните пратенички, ќе ја зајакне врската меѓу граѓанката и соодветната пратеничка, позитивно ќе влијае на одговорноста на пратеничките кон граѓанките, на нивното разбирање и застапување на нивните гледишта. Конечно, тоа ќе придонесе и кон зголемување на довербата кон Собранието, што севкупно ќе ја зголеми довербата кон тоа како се управува со државава;

IV.3. Да се објави отворен повик за наоди за седниците на комисиите, јавните и надзорните расправи и тие да

бидат отворени за присуство без правилото „само со покана“ – ова ќе обезбеди отворен канал за истражувања, податоци и анализи од страна на сите засегнати чинителки што ќе биде од корист за Собранието и ќе го подобри квалитетот на законите. Отворени повици за наоди, кои притоа сеопфатно ќе информираат за конкретните расправи, треба да се објавуваат барем недела или две порано со цел секоја надворешна чинителка да може да подготви и поднесе наоди. Учеството на јавноста на седниците, јавните и надзорните расправи треба да биде отворено за секоја која може да придонесе и не треба да биде ограничено со правилото „само со покана“;

IV.4. Да се воведат правни измени со цел да може да се поднесуваат јавни и е-петиции до македонското Собрание – ова ќе овозможи граѓанките да влијаат на носењето одлуки помеѓу два парламентарни избори и да имаат полесен пристап до Собранието каде што ќе може да се слушне нивниот глас;

IV.5. Да се обезбеди можноста за граѓанките лично да присуствуваат и набљудуваат собраниски седници – ова ќе обезбеди граѓанките од прва рака да ги видат собраниските дебати, демократското носење одлуки и своите пратенички. Посетите на пленарните седници може лесно да се организираа за посетителите по принципот први стигнале – први да влезат и да присуствуваат ограничено време на седниците;

IV.6. Да се организираат структурирани тематски седници помеѓу пратеничките и организациите од граѓанското општество по моделот на седниците на Агората на Европскиот парламент – ова ќе овозможи Собранието да има поголем пристап до истражувањата и анализите на граѓанското општество, да бидат поинформирани за работата на граѓанското општество, да водат дијалог

со граѓанското општество и со тоа да придонесат кон зајакнување на демократизацијата на земјата;

IV.7. Да се зајакне споделувањето информации за работата на Собранието преку собраниските профили на социјалните мрежи – на овој начин Собранието ќе ги искористи новите медиуми, ќе го зајакне својот контакт со граѓанките и тие ќе бидат поинформирани за креирањето политики и носењето одлуки;

IV.8. Да се поставуваат снимки од пленарните и комисијските седници на собранискиот Јутјуб канал – ова ќе обезбеди уште еден лесно достапен канал за граѓанките да бидат директно информирани за работата на Собранието и ќе им обезбеди лесен пристап за воч-дог и истражувачки активности.